

Nemzeti képtárunk terve

A Magyar Nemzeti Galéria leendő budavári kiállításához

A napisajtó már hírül adta, hogy elkészült a Budavári Palota B-szárnya, s a Magyar Nemzeti Galéria megkezdte felköltözését új otthonába. 1975 végére — a C- és D-szárnyak átvétele után — legnagyobb nemzeti képtárunk megnyithatja új kiállításait a látogatók előtt. Az előkészületek több esztendővel ezelőtt kezdődtek meg. A Magyar Nemzeti Galéria elkészítette leendő, állandó kiállításainak tervét, amelyet már eddig is több szakmai fórumon, valamint a Művelődésügyi Minisztérium vezető testületében is megvitattak.

A Magyar Nemzeti Galéria művészetpolitikai feladatai, a magyar képzőművészet múltjának és jelenének megismertetésében vállalt szerepe egyaránt szükségessé teszik, hogy új állandó kiállításának tematikáját a szakemberek és a művészetet kedvelők nyilvánossága elé bocsássák. A Kritika — a művelődésügyi vezetőivel egyetértésben — szívesen közli az alábbi tervet, remélve, hogy a Magyar Klasszikusok sorozatához hasonló eszmecserét indíthat el a nem kevésbé fontos témakörben. Szakemberek és műbarátok hozzászólásait várjuk, hiszen a kiállítás mintegy ezer év magyar művészeti emlékeit tárja majd a látogatók elé. A feladat nagyságát jelzi, hogy néhány, méretében nem túl nagy külföldi bemutatón kívül az egész magyar művészetet átfogó kiállítás eddig még nem készült.

A kiállítás végleges forgatókönyvét a Magyar Nemzeti Galéria munkatársai a — reméljük — nagy számban beérkező hozzászólások figyelembevételével fogják majd összeállítani. Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy az 1975. évi megnyitótól — néhány hónap kivételével — a Magyar Nemzeti Galériában és a Szépművészeti Múzeumban a magyar művészeti kiállítások változatlanul megtekinthetők.

Valamely ország múzeumügyének fejlettségi fokát igen világosan megmutatja — természetesen egyéb tényezők figyelembevételével — az indokolt differenciálódás mértéke. Az a tény, hogy 1957 óta a XIX. és XX. század magyar képzőművészetének önálló országos múzeuma van, és hogy ez a múzeum a hazai és külföldi közönség szemében a legfontosabb látnivalók színvonalára tudott felemelkedni, eddig is a magyar múzeumügy fejlettségének egyik mutatója volt.

Párt- és állami vezetésünk felismerte a Budavári Palotában rejlő óriási lehetőségeket és áldozatos munkával a nagy terh kivitelezése elérkezett odáig, hogy megvalósul nemzetünk és fővárosunk kulturális kincseinek központja, amely szocialista hazánknak valóban nemzeti büszkesége lesz.

E történeti indokoltságát, gazdagságát, hatását és korszerűségét tekintve különleges, komplex kulturális centrumon belül is kiemelkedő, hangsúlyozott szerep vár a Magyar Nemzeti Galériára, mely a hazai képzőművészet teljes történetét vonultatja fel kiállításain a legrégebbi emlékektől napjainkig. Nemzedékek nevelésében, nemzetközi hatáskörben felmérhetetlen jelentősége van tehát a Magyar Nemzeti Galéria végleges otthonba való költözésének.

A Budavári Palotában a Magyar Nemzeti Galéria kiállításai négy szinten helyezkednek el: a három részre tagolódó épületgyűjtés földszinti C- és D-épületében, a teljes első emeleten, a második emelet C-épületében és a teljes harmadik emeleten. (Lásd az alaprajzokat.)

A várbeli új elrendezés legjelentősebb eleme

a régi festészeti és szobrászati anyagnak

a többi gyűjteményekkel összefüggésben történő bemutatása. A magyar muzeológia régi adósságot törleszt akkor, amikor monumentálisnak megfelelően tárja a nagyközönség elé ezt az igen jelentős, gazdag anyagot a D-épület földszintjén és első emeletén. A gyűjtemény magában foglalja a hazánk legjelentősebb művészeti központjaiból származó emlékeket, módot ad arra, hogy mintegy nyolcszáz év termésén keresztül megismerhesse a legfontosabb művészek irányzatokat. A földszinten a középkori kőtár anyagát közrefogó két homlokzati terem sor a középkori festészet és szobrászat alkotásait mutatja be, az első emeleten (trónterem és a teljes D-szárny) a gótikus szárnyasoltárokkal, majd a barokk művészet emlékeivel folytatódik az állandó kiállítás.

A régi festészeti és szobrászati gyűjtemény bevezetésével az 1000 körül uralkodó jellegzetes magyarországi palmettás stílus

néhány jelentékeny dekoratív építészeti faragványa szolgál és az ugyanabból a stíluskörből származó aranci kő. A XII. század elejét mutatják be a somogyvári friztörök, a dömösi oszlopfők és a legjobb európai színvonalon álló pécsi figurális plasztika emlékei. A XIII. századot a jáki és kalocsai faragványok, a szentkirályi timpanon és a pilisszentkereszti töredékek reprezentálják. Az egyik alagsori helyiségbe (kápolna melletti terem) a kevésbé jelentős művekből kiállítászerű elrendezésben tanulmányi kórtár kerül.

Viszonylag kevés, de rendkívül kvalitásos darab tudja bemutatni a XIV. századot, annak ellenére, hogy a század első felében uralkodó jellegzetes itáliai trecento irányzatból egyetlen emlék sem őriz a gyűjtemény. Ezzel szemben a XV. századot számos kiváló faszobor és táblakép képviseli. A század mindhárom korszakát több emléken tudjuk bemutatni, így a Zsigmond-korszakot és a század derekát éppúgy, mint a gótika utolsó fázisát, amely egészen a XVI. század első feléig tart. Ez utóbbi korszakkal párhuzamosan megjelenő reneszánsz stílust elsősorban néhány kőemlékkel tudjuk érzékelteni, melyek a korabeli főpapi és főúri kastélyokból, várakból, templomokból származnak. Ezzel szemben a korabeli festészet és faszobrászat emlékei a városi templomok szárnyasoltárai, illetve azok tartozékai, és így a polgári művészet kezdő gótikus fázisára vetnek fényt, a középkor e késői korszaka művészetében már a történeti Magyarország egyes vidékeinek jellegzetességei is felismerhetők. A szépségi, bányavárosi stb. iskola a rendezés csoportosítására is befolyással kell legyen. (A XIV.—XV. századi

emlékek a földszinti termekben lesznek, a XVI. századiak az I. emeleten.)

A barokk kor emlékei az I. emeleten kerülnek kiállításra. Számban szerény, de jellegzetes együttes mutatja be a XVII. századi helyi művészetet. A XVII. század vége, XVIII. század első felének művészetét a külföldre vándorolt mesterek (Bogdány, Mátyosi Stranover) művei képviselik. A reprezentatív barokk művészetet idegenből, főleg Ausztriából érkezett művészek (Maulbertsch, Straub) alkotásain tudjuk bemutatni. A kiállítás a XVIII. század végén és a XIX. század elején is működő mesterek műveivel zárulna, és így szorosan kapcsolódnék az Új Magyar Képtárnak a következő termekben kezdődő tárlatához.

Komoly gondot okoz ennek a nagy anyagnak a kiállításra való előkészítése, konzerválása, restaurálása, szállításra alkalmassá tétele.

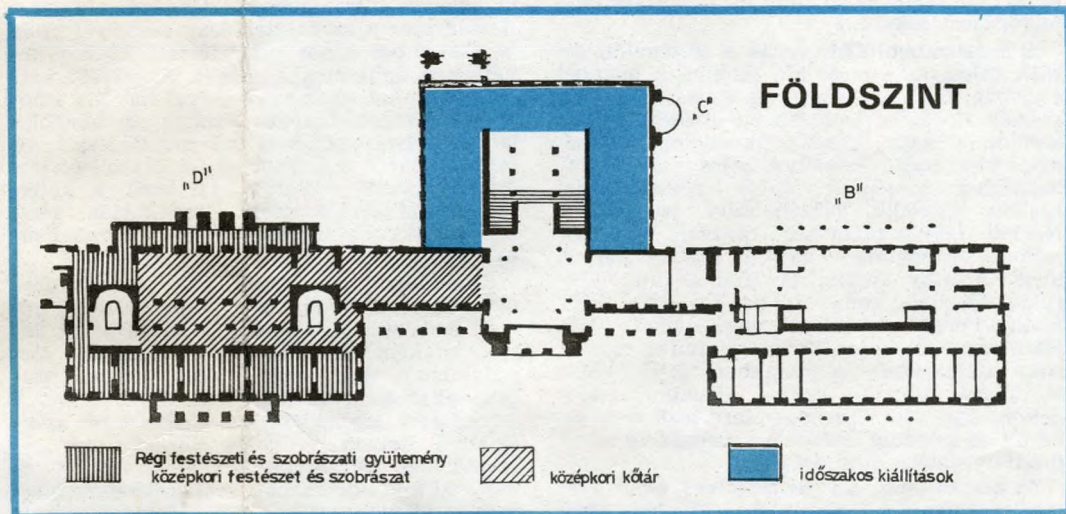
Az első emeleten a XVIII. századi anyag folytatásaként a C- és B-épületben

a XIX. századi festészet és szobrászat

anyaga kerül elhelyezésre. Az állandó kiállításoknak ebben a részében a szobrászati anyagot külön kiállítási egységként mutatjuk be (alsó kupolatér és 118-as terem), mivel a festészet és szobrászat előrehaladásának üteme ebben az időszakban még nem azonos.

Jelentőségének megfelelően kapnak kiemelt helyet XIX. századi szobrászatunk első jelentős alakjának, Ferenczy Istvánnak klasszicizáló alkotásai, s mellettük szerényebb felkészültségű vagy kevésbé erőteljes egyéniségek kultúrhistoriailag mindenképpen figyelemre méltó klasszicizáló, akadémikus vagy korai romantikus munkái (Engel József, Célkúti Züllich Rudolf, Alexy Károly, Dunaiszky László). E szinten kerülnek bemutatásra Izsó Miklós népi-nemzeti ihletésű, romantikus hangvételű, már európai színvonalat képviselő szobrai is.

Az általános európai fejlődésnek megfelelően a XIX. századi magyar képzőművészetnek is a festészet a legerőteljesebb ága. Festőink közül (a több százados lemaradást is behozva) többen az ország határain túl is ismertté váltak, festészetünk kapcsolódott a legszorosabban a kor stílusáramlatához, és a festmények segítségével vált mind népszerűbbé a hazai közönség körében a művészet. Az eddigiekhez hasonlóan hangsúlyozzuk nemzeti képzőművészetünk kialakulásának első időszakát, a reformkort, amikor művészetünk közügyggyé válásáért legjobbjaink küzdöttek. XIX. századi festészetünk kiállítását id. Markó Károly ideális tájképeivel és Brocky Károlynak a bécsi biedermeier, a velencei koloristák hatását és az angol arcképfestészet nemes hagyományait ötvöző portréival és mitológikus kompozícióival nyitjuk. Kiemelten szerepeltetjük Markó Károly Visegrád-ját és Alföldi Táj-át, mint a magyar táj sajtáságaiból merítő festészet első jeles alkotásait. Kultúrtörténeti szempontból különösen érdekesek Kisfaludy Károly romantikus tájképei. Hangsúlyozottan kerülnek bemutatásra Barabás Miklósnak,



a kor nagy vezető egyéniségének portréi és életképei. Ez utóbbiaknak, valamint Canzi Ágost és Jankó János munkáinak bemutatásával kívánjuk érzékelteni a *népéletkép megjelenését* festészetünkben.

A század közepének társadalmi-történelmi alakulását hűen tükrözte *történelmi festészetünk* kialakulása. A palotabeli állandó kiállításunkon nagyobb lehetőség nyílik az első történelmi-kép-festő generációk alkotásainak kiállítására (Molnár József, Kovács Mihály, Kiss Bálint, Orlai Petrich Soma), s így teljesebben mutathatjuk be fejlődésünk fő vonalait. Az eddigekhez hasonlóan kap súlyt a szabadságharc leveretése után kibontakozó, s a hatvanas években kiteljesedő, az önkényuralom elleni küzdelemben lényeges szerepet vállaló történelmi festészetünk. Madarász Viktor erőteljes, romantikus telítettségű, a pszichológiai jellemzés módszereit kortársainál tudatosabban alkalmazó műveinek sorát néhány, eddig helyhiány miatt csak alkalmasszerűen bemutatott alkotásával kívánjuk bővíteni (Dobozy, Kossuth Lajos a számkivetésben). A szellemiségében vele rokon, akadémikus végzettségű Székely Bertalant történelmi festményei mellett hangulatos tájképei, finom koloritú arcképei képviselik. Az eddigieknél is egységesebben kívánjuk bemutatni Than Mór munkásságát, kinek egyes művei — a reális munkaábrázolás vagy társadalomkritikai vonatkozások révén — történelmi tárgyú műveivel egyenértékűek.

A korszakot teljessé tevő akadémikus művészeink festményei után a XIX. századi festészetünknek az európai színvonalhoz való felzárkózását jelzik a következő kiállításrészben Mészöly Géza, a *paysage intime* legkitűnőbb hazai képviselője műveiben a nemzeti irányú *plein air fejlődés* első jelentős állomását képviseli, addig Szinyeyinél a szabadban való festés a napfényt, a tárgyakat körülvevő atmoszférát is érzékeltető ábrázolás a francia impresszionistákkal egyidőben, de tőlük függetlenül jutott érvényre. A Majális installálásában is kiemelt bemutatása mellett újabb, eddig ritkán látható művek bemutatásával kívánjuk árnyaltabbá, teljesebbé tenni a közönség róla kapott képét (például Pacsirta, késői tájképek).

A korszak másik kimagasló egyéniségének, a realizmus és ezen belül a *kritikai realizmus* nemzetközileg is elismert mestereinek, Munkácsynak, valamint Paál Lászlónak az alkotásait a B-épület dunai oldalán külön terem sorban kívánjuk elhelyezni. Műveik jelenleg *klimatizált vitrinekben*, illetve raktárban állnak. A bitumen alapozás következtében szükségszerű, hogy a hőmérséklet-ingadozástól, kiszáradástól s a további megsötétedéstől óvjuk őket, ezért a Palotában is ilyen vitrinek szükségesek elhelyezésükhöz. A kiállításon lehetőségünk lesz csaknem teljes Munkácsy- és Paál-gyűjteményünk kiállítására.

A C-épület második emeletén folytatódik a XIX. századi szobrászat anyagának a bemutatása a központi csarnokban. Természetesen az 1900-as év nem jelent szakaszhatárt szobrászatunkban, így ide olyan művészek alkotásait is elhelyezzük, kiknek működése a XX. század első évtizedeire is átnyúlik. A kiegyezéstől az első világháborúig

terjedő korszak elsősorban az emlékműszobrászat, valamint a portrészobrászat virágzását hozta. Az uralkodó műfaj a 80-as évektől az emlékmű-, kisebb mértékben a portrészobrászat, megfogalmazásuk módjára a bécsi és müncheni akadémiák szelleme hatott döntően, a hideg antikizálásból az eklektikán át az anyagok gazdagodásával hivalkodó neobarokk formális pátozáig. E csoportból emelkedhetnek ki — s ezt kívánjuk a kiállításon is érzékelteni — egyéni hangjuk, erőteljesebb formamegoldásuk révén Kiss György, Fadrusz János, Zala György, Stróbl Alajos munkái.

A második emeleten, a szárnyak közötti nyaktagokban (340, 242) terveink szerint a *nagybányai festészet* nyer elhelyezést. A feudális Magyarország „eszényeivel”, hivatalos művészetével, elavult irányzataival szemben az ember és természet rajtós, meghitt viszonyát tükröző *plein air* festészetük forradalmat jelentett képzőművészetünkben, s ha jelentősége nem is mérhető a francia impresszionisták mozgalmához, közös fellépésük, győzelmük teremtette meg a lehetőséget művészetünk későbbi, sokrétű fejlődéséhez.

A C-épület három egymásba csatlakozó nagy termében (243, 244, 245), itt a II. emeleten a Nemzeti Galéria szám szerint legnagyobb gyűjteményének (mintegy 20 ezer eredeti és sokszorosított lapból álló grafikai osztályunk) tárlatai kerülnek elhelyezésre. A *grafikai kiállításoknak állandó helye* ez, de egy-egy válogatás csak három hónap időtartamra kerülhet bemutatásra, hogy a fény hatására az anyag ne szenvedjen károsodást. A régi magyar gyűjtemény bemutatásán kívül a grafikai kiállítás jelenti az egyik nagy előrelépést az eddigi helyzethez képest. A nagy és igen gazdag gyűjteményben az értékeknek olyan tömege halmozódott fel, amelyet eddig csak alig vagy igen töredékesen ismerhetett meg a múzeumlátogató.

A Grafikai Osztály kiállítási termében az anyag váltakozásából adódóan mód lesz széles körű program kialakítására. A grafikai kiállítóhelyiségben biztosítunk majd teret újonnan szervezett gyűjteményünk, az Alkalmazott grafika gyűjteménye időszakai tárlatainak, a plakátok, hanglemeztasakok, könyvborítók, illusztrációk, szcenikai tervek stb. bemutatásának.

A változó tárlatok ellenére a grafikai kiállítások formája és helye állandó jellegűnek tekinthető. Az időszakos kiállításoknak — ettől függetlenül — helyet lehetett biztosítani a C-épület földszintjén, ahol az eddigi program folytatásaként emlékkiállítások, problémafelvető művelődéstörténeti rekonstrukciók, régebbi és mai művészcsoportok anyaga lesz továbbra is látható.

A harmadik emelet mindhárom épületrésze lényegében teljesen a XX. századi képzőművészetünk bemutatását szolgálja. A C-épület U alakú kiállítási terében korszerű vitrinekben, jó megvilágításban állandó helyet kap az *éremművészeti anyag*, mely eddigi kiállításainkon csak mellékes szerephez juthatott (314, 315, 316). Éremművészetünk kifejlődése a XX. századra esik, nemzetközileg is méltányolt, neves mestereink vannak ebben a művészeti ágban és a jelen helyzethez képest nagy előrelépést jelentő

állandó kiállításon kellő súlyt vehetünk az 1945 után felnövő, nagyon tehetséges, fiatal éremszgeneráció széles skálájú bemutatására is. Az elmúlt 25 év folyamán kevés kivétellel szinte teljesen kicserélődött éremművészeinknek a két világháború közti időszakhoz hasonlóan most is örvendetesen népes tábora. Beck Ö. Fülöp, Berán Lajos, Telcs Ede generációjából egyedül Reményi József él és dolgozik. Az utánuk következő korosztályból — Ispánki József, Csucs Ferenc, Boldogfai Farkas Sándor és Madarassy Walteret értve ezalatt — Madarassy Walter az, aki az elmúlt évtizedekben is nagy számban és igen magas művészi szinten művelte továbbra is az éremművészetet.

Ferenczy Béni az ötvenes évek közepéig csodálatra méltó kiteljesedését mutatta éremművészetének és nevéhez kapcsolódik a fiatalok egy részének művészi igazodása, stílusindítása. A tehetséges Ferenczy-tanítvány Vigh Tamástól gazdag anyagot vásároltunk 1959-ben. Borsos Miklós 1947-ben indult mint éremművész, s azóta szép kollekciót szereztünk meg műveiből.

A fiatalok — Asszonyi Tamás, Csikszentmihályi Róbert, Ligeti Erika korosztályára gondolunk — érdekes módon tematikailag is újszerű szemlélethez igazodnak, többnyire a hétköznapok apró, magánjellegű mozzanataira fektetve a hangsúlyt. Kiállításunkon a művészek személyére koncentrált történeti vonalvezetés mellett, éppen a nagyszámú, felszabadulás utáni anyag bemutatásával ezt a sokrétű (társadalmi — személyhez kötött — intim, személyes) tematikát is érzékeltetni szeretnénk.

A C-épületben, az éremművészeti kiállítás mellett, a többi kiállításrésztől mintegy elkülönítve nyerne elhelyezést *naiv gyűjteményünk* kiválasztásra kerülő művei (310). A Galéria anyaga a magyar naiv művészet megjelenésének időszakából jelenleg már közel teljesen mondható, illetve inkább az élő alkotók esetében szorul további kiegészítésre.

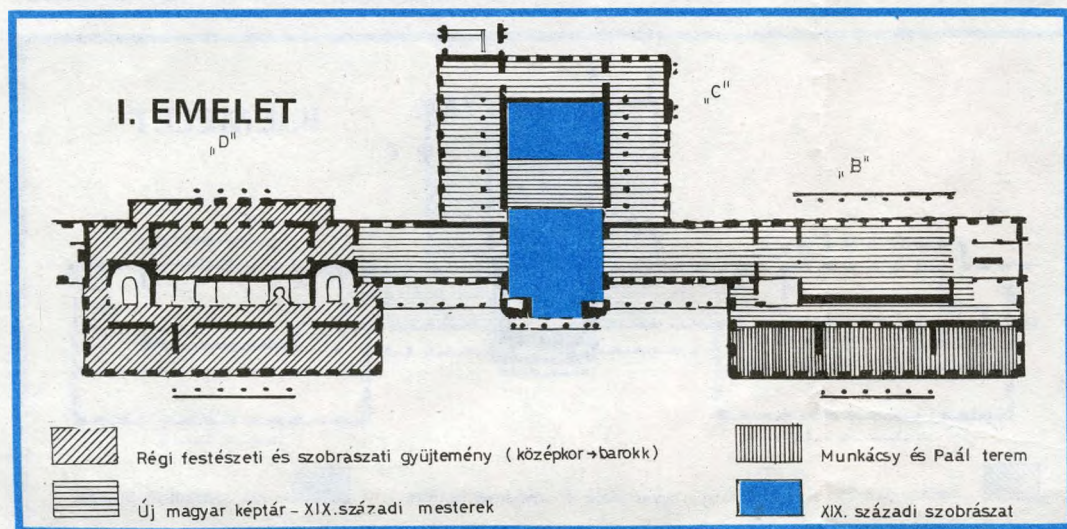
A B- és D-szárnyakban *komplex módon, festészet és szobrászat együttes bemutatásával kerül elhelyezésre terveink szerint az 1945-ig és a felszabadulás utáni képzőművészetünk válogatása*. A D-szárny nyugati teremsora napjaink legújabb képzőművészeti alkotásai bemutatásának állandó helye lesz.

A századfordulótól a felszabadulásig

terjedő időszak alkotásait a B-szárnyban kívánjuk kiállítani. A történetiség, valamint a stílári és szemléletbeli kapcsolatok figyelembevételével igyekeztünk századunk művészetének súlypontjait megragadni, s ezek köré építeni kiállítási tervünket. A továbbiakban kiemelt csomópontok viszonylag szuverén, kisebb kiállítási egységként tekinthetők, s ez a rendezés során gyakorlatilag a csoportok, esetenként — a jelenléti helyzethez hasonlóan — személyes kabinetek kialakításán keresztül fog érvényre jutni.

A XX. századi kiállításunkat a *Munkácsy kritikai realista tradíció* továbbélésének bemutatásával kezdjük (309). Az anyagokon keresztül igyekeztünk megvilágítani, mi az, amit tanítványai, követői megértettek realizmusából, s mi az, amit nem voltak képesek hasznosítani. A sor Pataky László Vallatásától Kernstok Károly Agitátor a gyár kántinjában című festményén át Bihari Sándor és Fényes Adolf alkotásáig terjed. Az eddigieknél nagyobb teret biztosítunk Fényes Adolf Szegény ember élete sorozatának. Külön kabinetben állítjuk ki a csoportokhoz ugyan nem kötődő, de határozott kritikai realista szemléletű Mednyánszky László alkotásait (302).

Nagybánya és a Nyolcak törekvései között a hidat képzőművészetünk *posztimpresszionista és szecessziós törekvései jelentik*. (301 északi harmada.) Továbbra is önálló kabinetet biztosítunk Rippl-Rónai József a posztimpresszionizmus és a szecesszió jegyében született alkotásainak. Az eddigiekhez képest jelentős változás Csontváry Kosztka Mihály Tivadar műveinek együttes, kellő térben való bemutatása (a „bálterem”-ben). Sajátos, iskolához alig köthető, szimbolikus, kissé szecessziós expresszív feszültségekkel telített



művészete itt nyer majd igazán méltó otthonra. Hasonlóképpen az aktuális kérdések elől menekült magateremtette világába a csak társtalanságában, a befeléfordulásában Csontváryval rokon, a preraffaelizmustól a *korai szürrealizmusig* eljutó művész, Gulácsy Lajos piktúrája; alkotásai a Csontváry-teremben kerülnek bemutatásra. A preraffaelita ihletettség, a Rippl és Csontváry művészetében is fellelhető stilizáló formaképzés indokolja a jellegzetesen szecessziós, a Lechner-iskola képzőművészeti vetületeként jelentkező — eddig a Galéria kiállításán nem szerepelt — gödöllői művészetet itteni felsorakoztatását (Kőrösfői Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Remsey Jenő, Sidló Ferenc...). Itt kívánjuk bemutatni meglehetősen gazdag szecessziós, posztimpressionista szobrászati anyagunkat is. Telcs Ede, Ligeti Miklós, Csikász Imre munkái mellett jelentős teret kap Beck Ö. Fülöp úttörő művészete.

A nagybányaiak tiszta festőiségével, szigorú természetelvűségével szemben lépett fel Cézanne és a francia posztimpressionisták hatására az a képépítés új lehetőségeit kereső művészcsoporthoz, mely a *Nyolcak* néven vált ismertté művészettörténetünkben. (301 közép harmada.) Művészetük a radikális polgárság társadalmi törekvéseinek vetületeként jelentkezett, műveik stiláris sokfélesége a társadalom belső feszültségét tükrözi. Egyesülésük inkább érzelmi alapokon, mintsem stílusbeli azonosságon jött létre. Ez a stiláris változatosság szükségszerűen jelentkezik a bemutatott műveken, melyek között kiemelt helyet kapnak az eszmei vezető Kernstok Károly, valamint Pór Bertalan és Berény Róbert művei. Szobrászaik közül a csoporthoz köthető Femes Beck Vilmos is, műveinek erőteljes, dinamikus konstruktivitásával, s itt kívánjuk kiállítani a hozzájuk inkább csak érzelmileg kötődő Vedres Márk több jeles alkotását is.

A következő kiállítási egységben a Kassák Lajos Tett, majd Ma című folyóirata köré csoportosult radikális művészek, az *aktivisták* műveit állítjuk ki. (301 déli harmada.) Aktivistáink nemcsak művészi, de társadalmi haladást is követeltek, többségük a szocialista forradalom szükségszerűségének felismerésig is eljutott. Művészetük formai téren a kubizmus elemeinek felhasználásán alapult, de az expresszionizmus, futurizmus dinamizmusa is lényeges szerepet játszott benne, s a mozgalom végül a konstruktivizmus nemzetközi áramlatába torkollott. Az új elrendezésben ez a csoport is jelentőségének megfelelő helyet kap a Palota állandó kiállításán. Nemes Lampérth József hatalmas erejű, dinamikus konstrukciói mellett gazdag anyag képviseli Uitz Béla iskolateremtő művészetét. A nagy Uitz-hagyaték lehetővé teszi, hogy ne csak a korai, hanem az emigrációban készült anyaga is jóval bősebb legyen, életművének későbbi korszakaiba is betekintést nyújtson. Hasonlóképpen élni kívánunk a rendezéskor az 1970-ben hazakerült bőséges Tihanyi-hagyaték adta lehetőségekkel is. A felsorolt művészek mellett Kmetty János, Schönberger Armand, a Galimberti házaspár, Mattis-Deutsch János és Bortnyik Sándor jellegzetes alkotásai teszik teljesebbé a csoport bemutatását. Velük együtt állítjuk ki a tragikus sorsú Nagy Balogh János kisebb méretű, drámai, halkszavúságukban is lázító festményeit.

A *Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt egyedül plakátművészetünkben születtek maradandó alkotások*. E konstruktív erőt és expresszivitást hordozó művekben egy új, kollektív műfaj lehetőségei csillantak meg. Bár plakátjaink papíránya korlátokat szab terveinknek, de két-három havonként változó anyaggal felfölt szeretnénk adni kiállításunkon viszonylag gazdag forradalmi plakátanyagunkból.

Aktivistáink bemutatását nem zárhatjuk le 1919-cel. Bortnyik, Kassák és Moholy-Nagy *síkkonstruktivizmusa*, a Ma körön kívüli sík-konstruktivista tendenciák, valamint a körben fellépő gyors stílusváltások (például Bortnyik, Uitz) feltárásával az avantgarde 1919 utáni szerepének tisztázását kívánjuk problémaként felvetni.

A B-szárny nyugati oldalán, a századforduló körüli szolnokiak szomszédságában biztosított helyet az *Alföldi iskola* kiemelkedő

mestereinek (303, 305). Bár művészeleppé nem tömörültek, művészetük eszmei alapja, témaköre és nagy vonásaiban stílusuk is rokon. Ennek alapja paraszti meghatározottságuk; származásuk, életsorsuk a paraszti élethez kötötte őket. Náluk az alföldiség nem stílus kategóriaként, hanem életformaként jelentkezett. Éppen ezáltal lehettek Munkácsy kritikai realizmusa méltó folytatóivá, annak ellenére, hogy egyedül Tornyai volt tanítványa. Felfokozott drámaiságuk pedig szükségszerűen vezette el őket egy jellegzetesen magyar expresszionizmushoz. Tornyai János, Koszta József, Rudnay Gyula, Endre Béla, Holló László, Nagy István (inkább szemléleti, mint születés- és lakóhelybeli rokonság alapján szerepel itt) mellett kiemelt szerepet szánunk Medgyessy Ferenc a magyar népművészet, az alföldi paraszt s az ókori keleti monumentális művészetből teremtett, nagyszerű típusokat felsorakoztató szobrainak. Inkább a szellemi, mint formai kötődés indokolja Pásztor János, Jálics Ernő, Andrassy Kurta János, Boda Gábor szobrainak e helyen való kiállítását.

Az 1919 után talaját vesztett polgári radikalizmus művészeti téren regresszióval végződött. Művészeink, kik a Tanácsköztársaság előtt komoly szerepet játszottak képzőművészetünk megújításában, nagyrészt emigráltak, s visszatértük után egy oldottabb, a nagybányai rokon látványfestészet, a harcoss tematika helyett pedig a tiszta művészet gondos ápolóiává lettek. Ehhez a *posztnagybányai iskolához* kapcsolódik a húszas évek közepén Berény Róbert, Bernáth Aurél, s expresszív, majd klasszicizáló korszakai után Szónyi István is. Humanista életszemlélete, expresszív színekkel teli műveit rokonná Egry József művészetét, s ugyancsak szociális érzékenysége, lírai magatartása köti e körhöz Ferenczy Noémi, Pátzay Pál, Ferenczy Béni munkásságát is (330, 343).

A posztnagybányai festőiséggel kapcsolta össze az École de Paris képzőművészeti elveit Czóbel Béla, a francia iskola sajátos magyar képviselője, de hasonló utat járt be oeuvrejében a mindvégig erősen expresszív tendenciákat hangsúlyozó Márfy Ödön is. Expresszív indítású, s a franciák hatására alakult a két háború között Vaszary János és Farkas István művészete is.

A posztnagybányai törekvésekkel szemben a hivatalos kultúrpolitika az úgynevezett *római iskola* neoklasszicizmusát támogatta. E hivatalos irányzat legfoglalkoztatottabb, valóban kiváló képességű, s a monumentális feladatoknak leginkább megfelelni tudó művésze volt Aba Novák Vilmos, de mellette néhány jellegzetes művel Patkó Károlyt is bemutatjuk, s olyan „novocentós” mestereket is, mint Medveczky Jenő, Molnár C. Pál (312).

Az eddig bemutatott irányzatok ismertetése mellett állandó kiállításunkon a jelenlegi sokoldalúbban kívánjuk szerepeltetni a harmincas évek magyar képzőművészetének megújításában komoly szerepet hivatott *szentendrei kör* alkotásait. A szentendrei nem jelentett a felszabadulás előtt sem egyetlen átfogó stílust, a különféle irányok képviselői egymás mellett, gyakran egymásra sem hatva működtek itt. A jelenlegi képző-

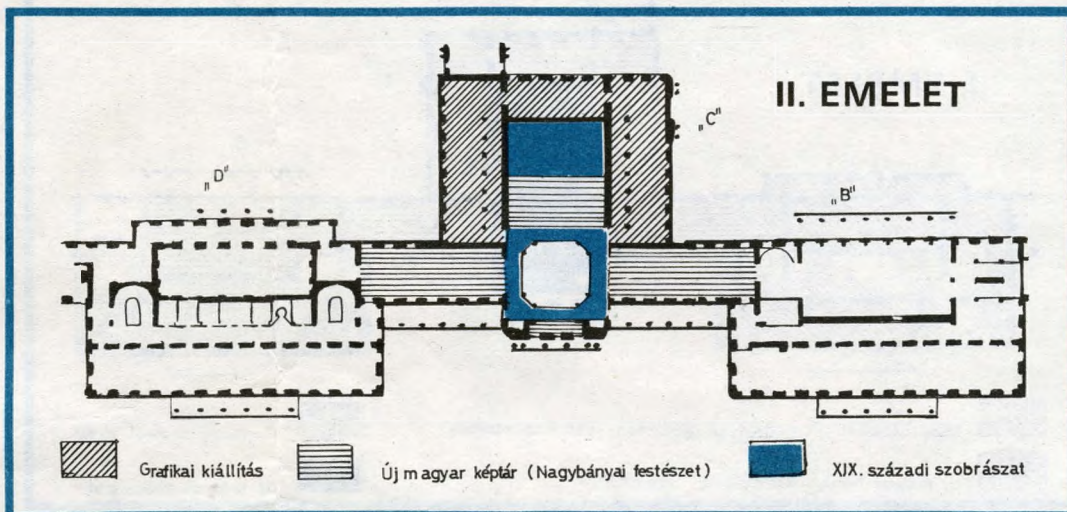
művészetünkben való eligazodás is indokolja, hogy ezeket a csoportokat legjellemzőbb alkotásaikkal s a fő stiláris különbségeket is érzékeltetve mutassuk be; az oldottabb, lírai expresszionisták: Czóbel Béla, Kántor Andor, Miháltz Pál, Ilosvai Varga István koloritgazdag alkotásai mellett a Barcsay Jenő nevével fémjelzett konstruktív alkotásokon át Vajda Lajos, Korniss Dezső és Ámos Imre szürrealista indítású műveit. Ámos-anyagunk különösen gazdag, míg Vajda és Korniss esetében a kiállításig gyűjteményünk további kiegészítésére törekszünk. (327, 328).

Felszabadulás előtti művészetünk kiállítását Derkovits Gyula, Dési Huber István és a Szocialista Művészcsoporthoz, mai *szocialista művészetünk előzményeinek* bemutatásával zárjuk, mintegy átmenetet teremtve a két háború közötti s 1945 utáni művészetünk között.

A Nyolcak, az aktivisták kezdeményezésére legkövetkezősebben Derkovits Gyula művészetében folytatódott. A kubizmus és német expresszionizmus tanulságainak felhasználásával alakította ki egyéni formanyelvét; kiemelt helyét a magyar, sőt az európai művészet történetében viszont éppen a műveiben jelentkező nagyfokú forradalmiság, szociális tudatosság biztosítja. Hozzá legközelebb az ugyancsak proletárszármazású, a munkásmozgalommal is kapcsolatot tartó Dési Huber István művészete állt, nem éppen stilárisan, de törekvéseiben mindenképpen. Kettejük törekvéseit folytatta tematikailag a Derkovits művészetét irányadónak tekintő Szocialista Képzőművészek Csoportja. A Nemzeti Galéria tizenöt évi gyűjtésének eredményeképpen lehetőségünk nyílik arra, hogy leendő állandó kiállításunkon méltó formában szemléltethessük munkásságukat. Reméljük, kiállításukkal nemcsak belső tartalmi összefüggések, de stiláris problémák tisztázásához is sikerül némileg hozzájárulnunk (mint pl. az úgynevezett „szociális stílus” kérdése). Fenyő A. Endre, Berda Ernő, Háy Károly László, Kondor György, Sugár Andor és a többi festő munkássága mellett jelentős szerepet szánunk Goldmann György szobrainak, s a szellemi rokonság indokolja Mészáros László expresszív, az ősi plasztika jegyeit is hordozó műveinek e helyütt való bemutatását (329, 331).

A felszabadulástól napjainkig

létrehozott képzőművészeti alkotásokból számos, különféle szempont vagy terület szerint válogatott időszaki kiállítást rendezett eddig a Nemzeti Galéria. Ezek a kiállítások az állandó kiállítás előkészítésének is tekinthetők, mert a gyűjtőmunka mellett nyilvános felmérést jelentettek. Mint az elmúlt korszakokban is, az egyidejű értékelés napjainkban sem egységes. Különböző ellentétes nézetek, ízlésbeli ellentmondások élnek egymás mellett. Múzeumi állandó kiállításunknak *bizonyos mértékig* figyelembe kell vennie a többféle szempont és nézet szerint értékesnek ítélt munkákat, irányzatokat. Az arányokban igyekszünk képzőművészetünk valós helyzetének megfelelni mind a munkák időbeli megoszlása, mind az irányzatok viszonylata tekintetében. Így például az állandó kiállításra tervezett képzőművészeti



alkotások kb. 33 százaléka 1945–1956 között készült, 67 százaléka 1957-től napjainkig. A realista és konstruktív, államunk által támogatott művészet szolgáltatja az anyagot.

1945 után az első szembeszökő jellegzeteséget a *posztnagybányai iskola* továbbbélése jelenti. A Gresham-kör művészeinek stílusa a harmincas években kialakult, s ez alig változott korszakunk elejére. Szőnyi István változatos irányát foglalta magában; a szürrealizmust, konstruktívizmust, a francia iskola magyar képviselőit, Egry József révén pedig a magyar expresszionizmus is kapcsolatuk volt. A gazdag Schubert-hagyaték mellett Barcsay Jenő, Bálint Endre, Korniss Dezső, Márffy Ödön, Pór Bertalan, Gadányi Jenő, Czóbel Béla, Anna Margit, Szántó Piroska művei bizonyítják a csoport erejét, bár velük együtt kívánjuk bemutatni a kezdetben hozzájuk csatlakozott három nonfiguratív művész, Martyn Ferenc, Lossonczy Tamás és Gyarmathy Tihámér ekori munkáit is. Szerepük művészetünk további alakulásában, helyük képzőművészetünkben még nem tekinthető lezárt problémakörnek, izgalmas vitatéma lehet. (Egyes művészek vonatkozásában — éppen a színvonalas bemutatás érdekében — gyűjteményünk még kiegészítésre szorul.)

Az ötvenes évek elejének művészetében számszerűen is a *szocialista-realista* művek dominálnak. Kiállításunk módot kíván adni a szocialista realizmus értelmezésének bírálatához a bemutatott anyag segítségével. A szereplő művészek felsorolásával utalni kívánunk az úgynevezett stílári és tematikai konzervativizmus vádjának nem minden esetben megalapozott voltára is. Elég, ha Domanovszky Endre, Hincz Gyula, Szentiványi Lajos, Kádár György, Főnyi Géza, Pap Gyula, Duray Tibor, Iván Szilárd, Bence László, Ék Sándor, Szabó Vladimír, Benedek Jenő, Kurucz Dezső, Kerényi Jenő, Somogyi József, Mikus Sándor, Kisfaludi Strobl Zsigmond nevére és e periódusban készült java alkotásaira gondolunk. Mivel fenti művészek munkássága következő időszakunkra is átnyúlik, utóbbi tevékenységük nem választható el mereven, későbbi műveik számára is a kiállításnak ebben a szakaszában biztosítunk helyet.

Gazdag anyagunk — az állami vásárlások jóvoltából — bőséges lehetőséget nyújt az 1956 után több irányban is fejlődésnek induló művészetünk bemutatására. Jelen terünkben inkább csak vázoljuk a lehetséges csoportosításokat. A talán legnépesebb, bár meglehetősen homogén csoportot foglalja magában a *hódmezővásárhelyi iskola*. A csoportot Németh József, Szalay Ferenc, Hézsó Ferenc, Fejér Csaba, Szurcsik János, Somos Miklós, Szabó Iván, Samu Katalin és a nemrég elhunyt Kohán György neve fémjelzi.

Tovább élnek bizonyos *szürrealista törekvések* Lakner László, Kondor Béla, Ország Lili művészetében, bár anyagunk e művészek vonatkozásában is még kiegészítésre szorul.

Az egyre népszerűbb *oldott* vagy *konstruktív nonfiguratív* kísérletek mellett be kívánjuk mutatni új *realista* alkotóink (Blaski, Szurcsik, Konfár, Szabó Zoltán, Németh József, Vati József stb.) néhány művét és a Barcsay Jenő nyomán indult fiatal szentendreei konstruktív alkotásait egyaránt.

A síkkonstruktivista *nonfiguratív törekvések* mellett a futurizmus és expresszionizmus tanulságait ötvöző — Kokas Ignác, Gerzson Pál nevével jelzett — csoport is teret nyer kiállításunkon.

A sokféle, bemutatandó szobrászati törekvés bizonyosságát Vilt Tibor, Schaár Erzsébet, Borsos Miklós, Makrisz Agamemnon immár klasszikussá érett művei mellett Vigh Tamás, Martsa István, Segesdy György, Kiss István, Meszes Tóth Gyula, Varga Imre, Marton László alkotásait említjük.

Szobrászati anyagunk gazdagabb bemutatása érdekében a Palota dunai szárnya előtti téren — kerttervezők bevonásával — szabadtéri szoborkiállítását kívánunk létesíteni, ahol nemes anyagban kivitelezett, modern szobrászati anyagunk nagyobb méretű alkotásait állítanánk fel. E célból meglévő gipszszobraink közül is néhányat bronzba kívánunk öntetni (pl. Erdey Dezső Vízholdó lány, Kiss Sándor Partizántemetés, Laborcz Ferenc Munkás, Tar István Zuhanó, Somogyi József Zrínyi Miklós I., Kerényi Jenő Mózes című művét stb.).

A tervezés során és az előzetes megbeszélések alkalmával ismételt felmerült a Kortárs Múzeum létesítésének kérdése. A vélemények összegezéséeként az az álláspont alakult ki, hogy a Nemzeti Galéria képes a kortárs múzeum szerepének betöltésére is.

Ezt a munkát osztályunk amúgy is sokrétű tevékenysége mellett csak nehezen lehetne megoldani, ezért egy új, a *Művészet* osztályát tervezzük létrehozni. Anyaga részben saját gyűjtésünk, nagyobb részben pedig az állami vásárlások műtárgyaiból, mint tartós letétből tevődne össze. Ezt a letéti anyagot pedig bizonyos időközönként (5, esetleg 10 évente) felülvizsgálva, az időt álló jelentős alkotásokat a szakgyűjteményekben átletároznánk, a többit pedig részben vidéki múzeumaink, részben különböző állami szervek, intézmények számára továbbadhatnánk. Ez az anyag lenne a gerince a D-szárny III. emeleti, nyugati termeiben (322, 323, 324, 325) évente új anyagot bemutató, az előző esztendő kiállításain szerepelt legkiválóbb alkotásokból „Új művek 1974, 1975, 1976” stb. címmel rendezendő tárlatoknak. A Galéria fenti anyagát e célból jól kiegészíthetnénk más múzeumoktól letétbe vehető, illetve a művészekről kölcsönzött alkotásokkal. (Az „Új művek” kiállításaihoz hasonlóan nagyobb időszakokat átfogó tárlatok megrendezésére is sort kell majd keríteni az időszaki kiállításoknak fenntartott földszinti teremsorban.) Ezekkel a kiállításainkkal — reméljük — folyamatosan sikerül majd mindenkor viszonylag megbízható keresztmetszetet adnunk képzőművészetünk pillanatnyi helyzetéről, fejlődése fő irányairól a szűkebb

szakmai érdeklődést és a nagyközönség igényét kielégítve.

Jelen beszámolóink elsősorban a tervezett kiállításokkal foglalkozik. Amennyiben viszont a muzeológus eleget akar tenni hivatásának, legalább olyan nagy gondot kell fordítson

a múzeumi raktárak

kifogástalan állapotának megteremtésére, mint a kiállítások előkészítésére, megrendezésére.

Azok a helyiségek, melyek az alaprajzon szerepelnek ugyan, de a kiállítási terv szögében nem fordulnak elő (a B-szárny földszintjén a 01–09, a II. emeleten a 201–210, a D-szárny II. emeletén a 246–248 és a keleti homlokzat szobái), irodáknak, kutatóhelyeknek, kisebb gyűjteményeknek adnak helyet. A C-szárny III. emeletén a 317, 318, 319, 320, 321 jelzésű tetőtér gépészeti berendezéseket tárol. A IV. emelet — mind a B-, mind a D-szárnyban — a műhelyeket, restaurátori műtermeket, festészeti raktárakat foglalja magában. A plasztikai anyag raktárai a pincében lesznek.

Az elkövetkező három esztendő fő feladata a magyar képzőművészet történeti anyagának tervszerű, gondos átköltöztetése, a szükséges állagmegóvó, konzerváló és restauráló munkák elvégzése, a teljes anyag revíziója. E nagy felelősséget és figyelmet követelő feladatok megoldása lehetővé teszi, hogy 1976-ra teljes apparátusával és hatáskörével működtesse új helyén a Magyar Nemzeti Galéria.

